

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ

DİL VƏ ƏDƏBİYYAT
LANGUAGE AND LITERATURE
ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА

Bakı - 2014

№ 4

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ

DİL VƏ ƏDƏBİYYAT

LANGUAGE AND LITERATURE

ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА

4/2014

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Ali Attestasiya Komissiyası Rəyasət Heyətinin
30 aprel 2010-cu il tarixli iclasında (protokol №10R)
dövri elmi nəşr kimi təsdiq edilmişdir.*

BAKİ – 2014

MÜNDƏRİCAT

DİLÇİLİK BÖLMƏSİ

Dünyamin Yunusov (ADU) İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNDƏ LİNGVİSTİK TƏRCÜMƏ PROBLEMİ.....	3
Gəray Yusifov (ADU) BİR DAHA KOMPARATİV BİRLƏŞMƏLƏR HAQQINDA (Azərbaycan və ingilis dilləri materialları əsasında)	12
Heydər Eminli (Qafqaz Universiteti) İNGİLİS DİLİNİN FELİ FRAZEOLÖJİ VƏ FELİ İDİOMATİK BİRLƏŞMƏLƏRİNİN MÜƏYYƏN OLUNMASI VƏ İSTİFADƏSİNƏ DAİR. 16	
Tahirə Məhərrəmovə (ADU) NİTQIN SEMANTİK-FUNKSIONAL VƏ STRUKTUR TIPLƏRİ	22
Günəl Qasımova (ADU) MÜASİR DÖVR TƏSİSAT ADLARININ MƏNŞƏYİ VƏ ONLARIN AZƏRBAYCAN DİLİNƏ TƏRCÜMƏSİ ZAMANI ORTAYA ÇIXAN ÇƏTİNLİKLƏR	28
Günay Səfərova (ADU) İBRİ DİLİNİN YENİDƏN DİRÇƏLMƏSİ	33
Adilə İbrahimova (BSU), İradə Zəmanova (BDU) İNGİLİS DİLİNDƏ SOMATİK SÖZLƏR ("HEEL")	37
Günəl Rzazadə (ADU) PRESEDENTLİK ANLAYIŞI VƏ ALLUZİV ADLAR.....	41
Марьям Мирзоева (БСУ) К ПРОБЛЕМЕ ЗАВИСИМОСТИ КАЧЕСТВА СОДЕРЖАНИЯ ОТ ФОНЕТИЧЕСКОГО ПОЛОЖЕНИЯ В СЛОВЕ	45
Vüsalə İsgəndərova (ADU) TELEVİZİYA: REKLAMLAR VƏ AZƏRBAYCAN ƏDƏBİ DİLİ.....	52
Айна Рзаева (БГУ) РОЛЬ КЕЛЬТИЗМОВ В РАЗВИТИИ ДРЕВНЕАНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	56
Ülkər Həsənova (ADU) TƏRCÜMƏÇİNİN İCTİMAİ-SİYASİ BİLİKLƏRİNİN ŞİFAHİ TƏRCÜMƏDƏKİ ROLU	63
Aynur Hümmətova (ADU) BRİTANIYA TOPONİMLƏRİNDƏ SKANDİNAV VƏ FRANSIZ ELEMENTLƏRİNİN TƏSİR XÜSUSİYYƏTLƏRİ	66
Ruqiyyə Kərimzadə (ADU) BİLİNGVİZM VƏ DİQLOSSİYA SOSİOLİNGVİSTİKANIN PROBLEMİ KİMİ.....	72
Mətanət Bəşirova (ADU) İNGİLİSDİLLİ LƏTİFƏLƏRDƏ KALAMBUR ÜSLUBİ VASİTƏ KİMİ.....	76

Əfşan Əfşari (ADU)	
İNGİLİS DİLİNDƏ ONOMASTİK VAHİDLƏRİN METAFORİK FUNKSIYASI	80
Zülfiyyə Əliyeva (ADU)	
ALMAN DİLİNDƏ OLAN MÜRƏKKƏB İSİMLƏRİN AZƏRBAYCAN VƏ RUS DİLLƏRİNƏ TƏRCÜMƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ	86
Ляман Дадашзаде (АУЯ)	
ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ПОЛИТИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ НА РУССКИЙ ЯЗЫК	90
Гюнель Гусейнбекова (АУЯ)	
ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА АМЕРИКАНСКИХ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ РЕАЛИЙ НА РУССКИЙ ЯЗЫК	96
Nigar Quliyeva (ADU)	
MÜASİR İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNDƏ SİFƏTİN SİNTAKTİK FUNKSIYALARI ARASINDA OXŞAR VƏ FƏRQLİ CƏHƏTLƏR	103
Василя Гахраманлы (АУЯ)	
ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ПОЛИТИЧЕСКИХ АББРЕВИАТУР	109
Günay İbadova (ADU)	
FRAZEOLoji VAHİDLƏRİN TƏDQİQİ	113
Nigar Ağayeva (ADU)	
İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNDƏ İDİOMATİK VAHİDLƏRİN TƏDQİQİ TARİXİNDƏN	121
Reyhan Rzayeva (ADU)	
“IN” SÖZÜNÜN SEMANTİK ÇALARLIQLARI	128
Ханым Халилова (АУЯ)	
ИДИОМЫ, ПОСЛОВИЦЫ И АФОРИЗМЫ В СОВРЕМЕННОМ ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ	133
Tamilla Quliyeva (ADU, magistr)	
İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNDƏ MÜRƏKKƏB SİFƏTLƏRİN STRUKTUR-SEMANTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ	137
Айтен Садыгова (АУЯ)	
ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА СТИЛИСТИЧЕСКИХ ПРИЕМОВ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОМ МАТЕРИАЛЕ	141
Samirə Pəsiyeva (Xələfova) (ADPU)	
İZAHLI LÜĞƏTLƏRDƏ İŞLƏNƏN ƏRƏB, FARS MƏNŞƏLİ ARXAİK SÖZLƏR	147

ƏDƏBİYYAT BÖLMƏSİ

Həmidə Əliyeva (ADU)	
BİQAMİS HAQQINDA DASTAN”ın BİBLİYADA RESEPSİYASI	160
Ulduz Mürşüdoğa (AMEA Şəki Regional Elm Mərkəzi)	
AZƏRBAYCAN FOLKLORUNDA YUMOR VƏ ZARAFATLAR	167
Hüseyn Karahan (BSU)	
MAARİFÇİLİK ƏDƏBİ HƏRƏKƏTİ VƏ ONUN AZƏRBAYCAN VƏ TÜRKİYƏ ƏDƏBİYYATINA TƏSİRİ	174

Səbinə Abdurahmanova (ADU)

ERKƏN XX ƏSR İNGİLİS ƏDƏBİYYATI

VƏ C.QOLSUORSİ YARADICILIĞININ TƏDQİQİNƏ DAİR..... 181

Səbriyyə İsmizadə (ADU)

ÇİN ƏSİLLİ AMERİKA YAZARI EMİ TANIN

YARADICILIĞINDA “ANA-QIZ” MÜNASİBƏTLƏRİ..... 186

Fatih Çevik (Qafqaz Universiteti)

AZƏRBAYCAN VƏ TÜRK AŞIQ ƏDƏBİYYATINDA

“KOROĞLU” DASTANI..... 191

DİGƏR SAHƏLƏR BÖLMƏSİ

Qanqa Nəsirova (AMİ)

YENİYETMƏLƏRİN MÜSTƏQİL YARADICI DÜŞÜNMƏ

QABİLİYYƏTLƏRİNİN İNKİŞAFINDA

SİNİFDƏNXARİC İŞLƏRİN ROLU..... 198

Лалезар Садыгова (БСУ)

ОБ ИМПЛИЦИТНЫХ СПОСОБАХ ОБОЗНАЧЕНИЯ СУБЪЕКТА

ДЕЙСТВИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

(на материале предложений-конструкций с глаголами звучания) 203

Мәсмуә «Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzində çap olunub.

Çapa imzalanıb: 24.12.2014.

Format: 60x84 1/8. Qarnitur: Times.

Həcmi: 26,25 ç.v. Tiraj: 300. Sifariş № 33.

TƏRCÜMƏ
VƏ NƏŞRİYYAT-POLİQRAFIYA
MƏRKƏZİ

Az 1014, Bakı, Resul Rza küç., 125
596 21 44; 497 06 25; (055) 715 63 99
e-mail: mutarjim@mail.ru

www.mutercim.az

ƏDƏBİYYAT BÖLMƏSİ

dos. Həmidə Əliyeva
ADU

BİQAMIS HAQQINDA DASTAN"ın BİBLİYADA RESEPSİYASI

Açar sözlər: dastan, daşqın, gəmi, gil lövhələr

Keywords: epic, flood, ark, clay tablets

Ключевые слова: эпос, потоп, ковчег, глиняные таблички

Bibliya xristianların müqəddəs dini kitabı olmaqla yanaşı həm də universal bəşəri dəyərləri özündə daşıyan qiymətli maddi-mədəniyyət abidəsidir. Varlığın etik, əxlaqi, dini və mənəvi məsələləri ilə bağlı bütün problemləri özündə ehtiva edən Bibliyanın ilahi sözün parlaq ifadəsi olması şübhəsizdir. Lakin bir çox tədqiqatçılar onu insan dühasının yaradıcılıq məhsulu hesab edərək qədim dünya xalqlarının həyatı haqqında unikal əfsanələrtoplu kimi dəyərləndirirlər.

Bibliyanın ilk əfsanələrindən biri insanın yaradılışı və Edem cənnətindəki həyatından bəhs edir (Varlıq, I fəsil, Cənnətin yaradılması). "Və Allah Şərqdə Edemdə cənnəti saldı və yaratdığı insanı orada yerləşdirdi, 7". Bibliyaya əsasən müasir tədqiqatçılar Edemin İkiçayarasında, yəni müasir İraqın ərazisindən axan Dəclə və Fərat çaylarının arasındakı ərazidə yerləşdiyini müəyyən etmişlər. Bu faktın özü Bibliya əfsanələrinin dünyanın ən qədim sivilizasiyası olan İkiçayarası-Mesopotamiya ilə əlaqəsinə işarə vuran çoxsaylı ehtimallardan biridir. Məlumdur ki, sözügedən ərazidə qədim dünyanın Şumer, Akkad, Babil və Assuriya kimi qüdrətli dövlətləri bir-birini əvəz etmişlər. Bu dövlətlərin xalqları tərəfindən yaradılan mədəniyyət nümunələri bir-birinə güclü təsir göstərmiş, orijinal mədəni sintez şəklində formalaşmışlar. Qədim dünyanın bu aparıcı dövlətlərinin ərazisində formalaşan mədəni sivilizasiya Misir, hind və çin sivilizasiyaları ilə birgə ümumbəşər mədəniyyətinin yaranmasında və inkişafında böyük rol oynamışdır. "İkiçayarası sivilizasiyası Qafqaz, Ön Asiya, Yunanıstan və sonuncu vasitəsilə Avropa xalqlarına birbaşa və fəal şəkildə təsir göstərmişdir. Bu nöqtəyi-nəzərdən bizim üçün onun harada və müasir həyatımızda necə izləndiyi, hansı istiqamətlərə getdiyi və hansı rolu oynadığını öyrənmək maraqlıdır" [1, s. 3].

Qədim Yaxın Şərq mədəniyyətinin ən böyük nailiyyətlərindən biri yazılı ədəbiyyatın yaranması və inkişafı olmuşdur. XIX əsrdə gil lövhələr üzərində yazılmış “Bilqamış haqqında dastan”ın tapılması bütün dünyanı heyretə saldı. Gil lövhələr üzərində həkk olunan və Bilqamışın səyahətlərindən bəhs edən hekayətlər içərisində Bibliya və Quran kimi dini kitablarda əksini tapan ümumdünya daşqını barəsindəki rəvayətlər isə xüsusilə diqqəti cəlb edirdi.

Bibliyanı tərtib edənlər və onun tərəfdarları bu müqəddəs kitabın kimsə tərəfindən yazılmadığını, Allah tərəfindən insanlara göndərildiyini iddia edirlər. Bibliya süjetlərini təhlil edən alimlər isə sübut etməyə çalışırlar ki, onların bir qismi yəhudi ənənələrinə, digər qismi isə başqa xalqların yaradıcılığına söykənir. Bütün bunlara aydınlıq gətirmək və öz fikirlərini əsaslandırmaq məqsədilə onlar qədim dünyanın ilk eposu olan “Bilqamış haqqında dastan”a geniş istinad edirdilər. Bu əsərlə tanışlıq isə Bibliya motivlərinin böyük əksəriyyətinin yer mənşəli olması faktını ortaya qoyurdu. Bibliyada olduğu kimi dastanda da daşqından, nəhəng gəmidən və allahdan (eposda allahlardan-H. Ə.) bəhs olunur. Dastanda Utnapişti kimi təqdim olunan obraz Bibliyadakı Nuh peyğəmbərlə demək olar ki, eynidir. O da Nuh peyğəmbər kimi gəmi-sığınacaq düzəltmək barəsində allahdan göstəriş alır.

Bibliya süjetlərinin bir çoxunu Şumer ədəbiyyatını bilmədən yozmaq mümkün deyildir. Bibliyanın əfsanəvi mifləri, eposları qədim Şumerlə sıx bağlıdır, xüsusilə də kitabın Varlıq adlanan I fəslə qədim “Bilqamış dastan”ı ilə çox səsleşir. Bu dastan hələ bizim e. ə. III minillikdə geniş yayılmışdı, Bibliya isə bizim e. ə. XIII əsrdə yazılmağa başlamış, bizim eranın II əsridə bu proses yekunlaşmışdır.

Müasir dövrdə alimlər “Bilqamış haqqında dastan”ın hansı şəkildə Əhdi-ətiq tərtibçilərinin əlinə keçməsi barəsində dəqiq fikirlər söyləyə bilmirlər. Bu məsələ ətrafında gedən müzakirələr müxtəlif ehtimalların meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur. Bəziləri onun Ərəbistan yarımadasından gəlmiş, Babilə və Assuriyada köç salmış yəhudilərin əlinə keçməsi faktını irəli sürür, digərləri isə dastanın yəhudilərin əlinə Babil əsirliyi zamanında düşməsinə iddia edirlər. “Mesopotomiyanın dini ətraf xalqlar və onların mədəniyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərmişdir. <...> yəhudi xalqının patriarxı İbrahim Hanaana məhz Mesopotomiyadan gəlmişdi. Ümumiyyətlə, “Babil əsirliyi” dövründə Babil və iudey dinləri arasında təmaslar çox güclü idi”[2, s. 88]. Qeyd etmək lazımdır ki, yəhudilər özlərinin Bibliyaya daxil olan bir çox dini inanclarını babillilərdən əxz etmişdilər. Məsələn, yəhudilərin Mardoxey və Esfir haqqındakı hekayəti babillilərin Marduk və İştar haqqındakı rəvayətinə çox yaxındır. Onlar assuriyalılardan və babillilərdən, həmçinin, ümumdünya daşqını haqqındakı rəvayətləri də götürə bilərdilər. Məşhur polşalı alim Zenon Kosidovski

hesab edir ki, Gilqamış haqqında dastan qədim İkiçayarasından başqa ölkələrə, özəlliklə də Fələstindəki qədim yəhudilərə keçmişdir. Digər tərəfdən alimlər və arxeoloqlar da sübuta yetirmişlər ki, ərazisində çay olmayan Fələstində güclü daşqınlar baş verə bilməzdi. Bu cür daşqınlar yalnız bol su ehtiyatları ilə zəngin olan Ön Asiyada, yəni şumerlərin, babillilərin, assuriyalıların vətəninə baş verə bilərdi. Z. Kosidovski yazır: “İkiçayarası sakinlərinin təsəvvüründə fəlakətin (selin) əhatə etdiyi məkan bütün dünyanı təşkil edirdi və onlar üçün sel ümumdünya daşqını olub allahların günahkar insanlığı cəzalandırması kimi qiymətləndirilirdi. Daşqın haqqındakı rəvayət əsrlərdən əsrlərə-şumerlərdən akkادلara və babillilərə keçdi”[3].

Assuriyalılar isə öz növbələrində bu rəvayətləri gil lövhələr üzərinə köçürdülər. Arxeoloqlar H. Leyard və H. Rassam bu lövhələri assur çarı Aşşurbanipalın sarayından tapdılar, C. Smit isə onları oxudu və bir neçəsinin məzmunu ilə dünyanı tanış etdi. Smitin nəşrləri İngiltərədə və dünyanın digər yerlərində böyük marağa və heyratə səbəb oldu. Doğrudur hələ qədim dövrlərdə Tsels, Porfiri, Lukian kimi alimlər Bibliyanın səmavi, yaxud yer mənşəli olması barəsində müəyyən tənqidi fikirlər səsləndirmişdilər. Sonralar bu mövzu ətrafında Spinoza, Astryuk, Bauer, Holbax kimi tədqiqatçılar öz mülahizələrini irəli sürsələr də onların heç biri C. Smit qədər belə geniş arxeoloji materialla malik olmamışlar.

“Gilqamış dastanı”nın dünya üçün yenidən kəşf olunmasının çox maraqlı tarixçəsi vardır. XIX əsrdə Yaxın və Orta Şərqdə işləyən ingilis diplomatı Henri Roulinson həmçinin, qədim yazıların tədqiqi ilə məşğul olur, mixi yazıların üzünü köçürərək onların şifrəsini açmağa çalışırdı. İrandakı məşhur Bisitun dağı üzərində yazılmış üçdilli yazıları oxuyan və tərcümə edən Roulinson qədim Assur mənbələrinin də mahir bilicisi idi. Bu sahədəki əvəzsiz xidmətlərinə görə onu “assurologiyanın atası” adlandırırdılar. Böyük Britaniyanın Bağdaddakı baş konsulu postunda diplomatik karyerasını başa vurduqdan sonra İngiltərəyə qayıdan Roulinson özünü bütünlüklə Yaxın Şərq qədim yazılarının öyrənilməsi və nəşri işinə həsr etmək qərarına gəlir. “Qərbi Asiyanın mixi mətnləri” adlı irihəcmli tədqiqatının nəşrinə hazırlıq zamanı o, kömək məqsədilə Britaniya muzeyinin gənc əməkdaşı Corc Smiti bu işə cəlb edir. Smit isə öz növbəsində nəinki ona tapşırılan işin öhdəsindən bacarıqla gəlir, həmçinin gil lövhəciklərin yazıldığı Assur-Babil dilini öyrənmək fikrinə düşür. Gil lövhəciklər üzərindəki yazıların mənasını dərk etməyə çalışan Smitə müəllimi Poulinsonun yazdığı qədim dünya tarixi ilə bağlı kitablar böyük köməklik göstərir. Tədricən yazıların mənasını anlayan Smit onları daha həvəslə öyrənməyə başlayır. Bir dəfə Britaniya muzeyinin zirzəmisində yığılıb qalmış gil lövhələr arasında tapdığı bir lövhə isə onu bütün dünyaya məşhurlaşdır. Bu lövhədəki yazıda qədim dünyanın hansısa qəhrəmanının sərgüzəştlərindən və Bibliyanın Varlıq kitabındayər alan, bütün xristian aləminə yaxşı məlum

olan Daşqın haqqında rəvayətdən bəhs edilirdi. Gil lövhələr üzərində aşağıdakı sətirləri oxuyan Smit hədsiz dərəcədə təəccüblənir:

Həmin Nisir dağında dayandı bizim gəmi.
Dağ gəmini saxlayıb tutmuşdu dayaq kimi,
Düz iki gün qoymadı gəmini tərpənməyə.
Üç-dörd gün də qoymadı, dağ gəmini saxladı,
Beş-altı gün də keçdi gəmini buraxmadı.
Yeddinci gün gələndə
Mən göyərçin çıxarıb onu buraxdım göyə,
Göyərçin uçdu, gedib döndü geriyyə,
Qonmağa yer tapmadı bir də geri qayıtdı [4, s. 188].

Öz kəşfindən ruhlanan Smit bu mətnin ədəbi tərcüməsini işləyərək onu "Xaldeylərin Daşqın haqqında təsəvvürü" adlandırır. 1872-ci ilin dekabrında isə "Bilqamis haqqında dastan"ın hissələrinin əks olunduğu gil lövhənin möhürü və Daşqına dair rəvayətin yer aldığı kitab işıq üzə görünür. C. Smitin bu kitabı nəinki İngiltərədə, bütün dünyada çox böyük əks-səda yaradır. Dastanın çatışmayan hissələrinin tapılıb nəşr olunması məqsədilə Smit Mesopotomiyaya getməli olur. "Dehli teleqraf" qəzeti Smitin bütün səfər xərclərini və Nineviyadakı məsrəflərini öz üzərinə götürür. 1873-cü ilin yanvarında Smit Mesopotomiyanın şimalında yerləşən və Assuriya dövlətinin keçmiş paytaxtı olan Nineviya şəhərinə gəlir. Elə həmin ilin may ayında o, ümumdünya daşqını haqqında rəvayətin 17 çatışmayan hissəsini tapır. Bu isə faktiki olaraq "Bilqamis haqqında dastan"ın bütün hissələrinin (12 gil lövhə) tapılması demək idi.

Ümumdünya daşqını ilə bağlı ilk tədqiqatının nəşrindən sonra C. Smit Şumer, Babil, Assuriya tarixinə dair bir neçə kitab və məqalələr çap etdirir. Öz tapıntıları üzərində geniş araşdırmalar aparan C. Smit çox vacib və maraqlı qənaətlərə gəlməklə yanaşı belə bir fərziyyə də irəli sürdü ki, "Bilqamis haqqında dastan"ın orijinal dili assur-babil dili deyil, şumer dilidir. Epos özü isə ilk olaraq şumer şəhəri Urukda (Bibliyada Erexe adlanan bu şəhərin müasir adı Varkedir-H. Ə.) yazılmışdır. Smit iddia edirdi ki "Bilqamis haqqında dastan"ın onun əlində olan nüsxəsi daha qədim Uruk variantının surətidir. Onun bu fikirləri alimləri inadla dastanın şumer dilində yazılmış lövhələrini axtarmağa sövq etdi. Amerikanın Pensilvaniya universitetinin təşkil etdiyi arxeoloji ekspedisiya gözlənilən nəticəni verdi. XIX əsrin sonlarında Con Piterin rəhbərlik etdiyi həmin ekspedisiya İrəlin cənubunda Niffar (qədim Nippur) kurqanında geniş arxeoloji qazıntıları apardı. Uzun axtarışlardan sonra 40 minə yaxın gil lövhə tapıldı və onlar Filadelfiya və İstanbul muzeyləri arasında bölüşdürüldü. "Bilqamis haqqında dastan"ın şumer dilində olan versiyası da həmin lövhələrin içərisində idi.

Sonralar XX əsrin 20-ci illərində məşhur ingilis arxeoloqu Leonard Vulli qədim şumer şəhərlərində qazıntılar apardı və Daşqın haqqında e. ə.

IV minilliyin sonu və III minilliyin əvvəlinə aid olan daha erkən rəvayətləri tapdı. Onlardan ən məşhuru, təbii ki, "Bilqamis haqqında dastan" da əks olunanı idi. Beləliklə, alimlərin ehtimalı və arxeoloqların səyi nəticəsində sübut olundu ki, Bibliyanın Varlıq adlanan ilk kitabı e. ə. III minilliyin birinci yarısındakı qədim şumer eposundan tam alınmadır.

Bibliyada olduğu kimi dastanda da söhbət Daşqından, nəhəng gəmidən, Nuh peyğəmbəri, dastanda isə Utnapiştini (şumer variantında Ziusudra) fəlakətlə bağlı xəbərdar edən allahdan(dastanda təbii ki, allahlardan-H. Ə.) gedir. "Utnapişti" adı "nəfəs tapan", "ruhunu saxlayan", yəni "həyatı qoruyan", Ziusudra isə "başqa həyat tapan" mənalarını verir və təsviri səciyyə daşıyırdı. Hər iki ad öz mənasına görə böyük ehtimalla Nuha da aid oluna bilərdi. Belə ki, Nuh da Daşqın zamanı "həyatı qorumuş", fəlakətdən sonra onun davamına yardımçı olmuşdur [5, s. 31]. Həm dastanda, həm də Bibliyada yer üzünü başdan- başa suya qər q edən və bütün canlıların məhvi ilə nəticələnən güclü yağışın yağması əks olunur. Yalnız Utnapişti-Nuhun gəmisində olan insanlar və heyvanların bir qismi xilas olaraq Ararat, dastanda isə Nisir adlanan dağda quruya çıxırlar.

Dostu Enkidunun ölümü ilə barışa bilməyən Bilqamis öz xalqı üçün əbədi gənclik çiçəyinin axtarışına yollanır. Uzun axtarışlardan sonra o, Daşqından xilas olan və allahların iradəsilə arvadı ilə birgə özümsüzlük əldə edən Utnapişti ilə görüşür. Bilqamisa Daşqın haqqında danışan Utnapişti onu allahların qəzəbi ilə izah edir. İnsanların itaətsizliyindən hiddətlənən allahlar cəza olaraq yerə aramsız leysanlar göndərir. Lakin onlardan biri-Enki mömin Şurinpak sakini Utnapiştini Daşqın barəsində xəbərdar edə bilir və gəmi düzəldərək xilas olmasını məsləhət görür. Enkinin göstərişinə əməl edən Utnapişti gəminin hazırlıq işlərinə başlayır. Gəmi hazır olandan sonra göy üzünü qara buludlar alır və leysan başlanır. Altı gün, yeddi gecə yağan leysan ölkəni başdan-baş a suya qər q edir, Utnapişti və yaxınları istisna olmaqla bütün insanlar məhz olur. Yeddinci gün gəmi Nisir dağına dirənərək dayanır, Utnapişti növbə ilə səmaya üş quş-göyərçin, garanquş və şahin buraxır. Qurunu tapdığına əmin olan Utnapişti allahların şərəfinə dörd bir tərəfdə qurbanlar kəsir və tonqallar çatır. Qurbanların iyini alan allahlar bir az yumşalırlar. Onlardan ən qəddarı və Daşqının əsas təşəbbüskarı olan Enlil də digər allahlar yola gətirirlər və o, insanların günahından keçərək onlara xeyir-dua verir.

Kiçik istisnalar olmaqla bu hadisə eynilə Bibliyanın Varlıq kitabında təsvir olunur. Lakin burada Daşqın barəsində bir yox, iki rəvayət verilərək eyni təhkiyyədə birləşdirilir. Müqəddəs kitaba görə Allah insan oğlunun yolunu azdığını, şərə meyl etdiyini görüb onu yaratdığına peşiman olur. O, insanları cəzalandırmaq fikrinə düşərək yalnız Nuhun həyatını xilas etmək qərarına gəlir. Bibliyanın Varlıq kitabının bəzi hissələrində Daşqının 40 (Varlıq 7: 14, 12, 17), digər hissələrində isə 150 gün (Varlıq 7: 24, 8, 3)

davam etdiyi bildirilir. 40 gündən sonra Nuh səmaya ilk olaraq şahini, üç dəfə isə göyərçini buraxır. Bilqamıs dastanında olduğu kimi Nuh da Daşqından sonra gəmini tərk edir və Allah yolunda qurban kəsir. Qurbanın iyini duyan Allah bir daha insana görə yeri cəzalandırmayacağına söz verir və insanın insan tərəfindən öldürülməsini qadağan edir.

Hər iki mətnə- “Bilqamıs dastanında” və Bibliyada təsvir olunan Daşqın haqqındakı süjeti müqayisə edərkən ikincinin ədəbi xüsusiyyətlərinə və xırda detalları ifadə texnikasına görə daha mükəmməl olması diqqəti cəlb edir. Qədim miflərdən bu qədər tanış olan əhvalatın Bibliya təhkiyyəsi konkret ideya əsasında qurulmuş, dini dünyagörüşü baxımından tamamilə fərqli məzmununda təqdim olunmuşdur. Bibliya monoteizmi təbliğ etdiyinə görə Mesopotamiya miflərinin politeizmlə bağlı məqamları: Enkinin divarla söhbəti, allahların özlərinin Daşqından dəhşətə gəlməsi, gəmi tikintisindən sonrakı saxta bayram şənliyi və insanların aldadılması və s. burada yer ala bilməzdi. İosif Flaviyin sözlərilə desək Əhdi-Ətiq müəllifi vahid Allaha xas olan ən ali keyfiyyətləri seçmiş, onun qüdrət və mərhəmətini vəsf edən əməllərdən söhbət açmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Daşqın barəsində rəvayətlər hind, çin və dünyanın digər qədim xalqlarının mifologiyasında da əksini tapmışdır. Məşhur ingilis alimi C. Frezer özünün “Əhdi-ətiqdə folklor” kitabının IV fəslində bu barədə geniş məlumat vermişdir [6]. Lakin Daşqınla bağlı bütün bu rəvayətlərin içərisində ən dolğun və ətraflı olanı “Bilqamıs dastan”ının Babil variantıdır. Məhz həmin varianta məxsus gil lövhəcik üzərindəki fraqmentdən dünya ilk dəfə Bibliya rəvayətinin qədim analoqunun olması faktından xəbər tutdu. Bütünlükdə 12 gil lövhə üzərində yazılan eposun 11 lövhəsində Daşqından söhbət açılır.

Qədim İkiçayarası ədəbiyyatında Daşqınla bağlı müxtəlif rəvayətlərin təsvir olunması və onlardan ikisinin Bibliyada əksini tapması bu süjetin Qədim Yaxın Şərq ölkələrində geniş yayılmasından xəbər verir. Bu mənada həmin süjetin Mesopotamiya ərazisində yaşayan xalqların ədəbiyyatında əsərdən-əsərə keçməsi təbii sayıla bilər. Daşqın haqqında rəvayət “Bilqamıs dastanı”na Babil dövründə daxil olmuşdur. Daha erkən şumer ədəbi abidəsindən alınan bu eposa əvvəlkindən fərqli olaraq bəşəriyyətin yaranma tarixi ilə bağlı hissələr daxil edilməmişdir.

Beləliklə, Şumer-Akkad və Babil mənbələrinə dair məlumatları nəzərdən keçirərkən məlum olur ki, Bibliya müəllifləri bu əsərlərin resepsiyası və transformasiyası yolu ilə dünyanın yaradılması, ilk insan və Daşqın haqqında Mesopotamiya miflərini bəzən sinxron, bəzən isə improvizə şəkildə müqəddəs kitabın Varlıq kitabının ilk fəsillərində təsvir etmiş, alınma miflərin formasını dəyişdirərək monoteizmin kanonlarına uyğunlaşdırmışlar.

Ədəbiyyat

1. Матвеев К. П., Сазонов А. А. Земля Древнего Двуречья; История, мифы, легенды, находки и открытия, М., Молодая гвардия, 1986
2. Книга о Сотворении Мира /сост., предисл., вступит. ст. Р. Светлова, А. Рахманина. 2008
3. Косидовский З. Библейские сказания. Пер. с польск. Изд. 4-е, М., 1978
4. Qədim Şərq ədəbiyyatı müntəxəbatı, "Şərq-Qərb", Bakı, 2007
5. Эфрос С. Л. Рецепция ближневосточных мифологических представлений в библейской Книге Бытия (главы I-XI), Выпускная квалификационная работа, Санкт-Петербург, 2012
6. Фрэнгер Дж. Фольклор в Ветхом завете: Пер. с англ. -2- е изд. испр.- М., Политиздат, 1990

Summary

Reception of " The Epic of Gilgamesh in the Bible "

The article analyses " Book of Life " in the Bible and ancient Sumerian " The Epic of Gilgamesh " acts as the analogy of the Near East flood myth. The author of the article comes to such a conclusion that by reception and transformation of the Near East myths authors of the Bible achieved synchronisation of Mesopotamian conception of flood and expressed it in the first chapters of the "Book of Life".

Резюме

Рецепция «Эпоса о Гильгамеше» в Библии

В статье проанализируются Книга Бытия Библии и древнешумерский «Эпос о Гильгамеше», выявляется аналогия с ближневосточным мифом о потопе. Автор статьи приходит к такому выводу, что путем рецепции и трансформации ближневосточных мифов, библейские авторы добились синхронизации месопотамских представлений о потопе и изложили их в первых главах Книги Бытия.

Rəyçi: prof. Ş. Xəlilli

ADU-nun Xarici ölkələr ədəbiyyatı kafedrasının

05.12.2014-cü il tarixli iclasının 06 sayılı protokolundan çıxarış.

Daxil olma tarixi: 19.12.2014